

Sürekli Değiştirilen Öğretmen Yetiştirme Sistemi*

Constantly Modified Teacher Training System

Nevin SAYLAN**

Balıkesir Üniversitesi

Öz

Bilimsel bir anlayışla toplumları yönlendirme ve geliştirmede ve çağdaş değerlere ulaşmada en etkili sistemlerden biri eğitimidir. Eğitim sisteminin en temel ve etkin elemanlarından biri ise öğretmendir. Bu nedenle, öğretmen eğitimi, niteliği ve istihdamı konusu hemen hemen her toplumda büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de öğretmen eğitimi Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar önemli değişiklikler geçirmiştir. Çoğu zaman bu değişikliklerin gerekçesi daha nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesi olarak belirtilmekle birlikte öğretmen eğitimi ile ilgili alınan kararların sık sık değiştirilmesi birbirleriyle çelişen uygulamalarla sonuçlanmıştır. Bu makalede, geçmişten günümüze öğretmen eğitimiyle ilgili alınan kararlar uyarınca gerçekleştirilen değişikliklere değinilmiştir.

Anahtar sözcükler: Öğretmen eğitimi, pedagojik formasyon, öğretmen ihtiyacı

Abstract

One of the most effective systems in motivating and developing societies with a scientific concept, and in gaining the contemporary values is education. The teacher is one of the fundamental and active elements of the education system. As a result, the issue of teacher education, qualification, and employment has always been important nearly in every society. Teacher education in Turkey has gone through many changes since the establishment of the Republic to the present day. Most of the time, although the rationale for these changes has been specified as the training of more qualified teachers, decisions about the education of teachers to be replaced often resulted in conflicting applications. In this article, the changes carried out in teacher education in accordance with the decisions taken concerning the training of the teachers are mentioned.

Keywords: Teacher education, pedagogical formation, teacher need

Bir ülkede toplumsal ve ekonomik kalkınmanın sağlanması ve sürdürülmesi, her alan ve düzeyde kalkınmanın gerektirdiği değişme ve gelişmelere uygun bilgi ve becerilerle donatılmış, ulusal ve evrensel değerlere saygılı nitelik ve nicelikte insan gücünün yetiştirilmesi ile mümkündür. Kalkınmayı sağlayacak insan gücünün kalitesi ülkedeki eğitimin kalitesi ile ilgili, hatta onunla özdeşdir. Bu nedenle, bireyleri ve toplumları dengeli ve uygun bir şekilde biçimlendirme, yönlendirme ve geliştirmede en etkili sistemlerin başında eğitim gelmektedir. Eğitim sisteminin istenilen şekilde işlerliğinin sürdürülmesinde ve eğitimin kalitesini artırmada en önemli, en temel ve etkin elemanlardan biri öğretmendir. Çünkü, eğitim sisteminin başarısı, sistemde yetiştirilen öğretmenlerin başarısına bağlıdır (Erden, 1998).

* 7-9 Mayıs 2014 tarihleri arasında Gaziantep Üniversitesi’nde gerçekleştirilen 3. Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi’nde sunulan çağrılı bildiri

** Prof. Dr. Balıkesir Üniversitesi, e-posta: nsaylan@balikesir.edu.tr

Teknolojinin hızla ilerlediği, insanların eğitimi ve hayatını kolaylaştırmak için çeşitli araçların yapıldığı çağımızda, öğretimi kolaylaştırmak için geliştirilen öğretme makineleri ve bilgisayarlar gibi araçlar bile öğretmenin değerini ve önemini azaltamamış aksine rolündeki değişiklikler ile daha da arttırmıştır (Karagözoğlu, 1995). Öğretmen eğitimi tutarlı, standart hale getirememiş ve öğretmen eğitimi geleneklerini oluşturamamış toplumlar çağdaş toplumlar olamazlar (Çağlar, 1991). Bu nedenle, öğretmen eğitimi, niteliği ve istihdamı konusu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sürekli üzerinde en çok durulan ve tartışılan konuların başında gelmektedir.

Ülkemiz öğretmen yetiştirme konusunda zengin bir deneyime sahip olmakla birlikte bugüne kadar ihtiyaç duyulan öğretmenlerin gerek nicelik gerekse nitelik açısından planlı bir şekilde yetiştirildiğini ve istihdam edildiğini söylemek mümkün değildir.

Cumhuriyet öncesi dönemde öğretmenlerin özel bir eğitim-öğretim kurumunda yetiştirilmeleri için ilk Erkek Öğretmen Okulu (Darülmualimin-i Rüşdi) 1848 yılında İstanbul'da açılmış, bunu 1870'de açılan Kız Öğretmen Okulu izlemiştir. Uzun yıllar bu iki kurum aracılığıyla ülkenin öğretmen ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır. Daha sonraki yıllarda çeşitli bölgelerde benzeri okullar açılarak bu okulların sayıları 30'a çıkmıştır (Akyüz, 1997). Ancak, 1869 yılında yürürlüğe giren Maarifi-i Umumi Nizamnamesi'nde öncelik hakkının Darümualliminin mezunlarına verilmesi gerektiği (Akyüz, 2007) belirtilmekle birlikte, bu okullar artan öğretmen ihtiyacını karşılayamadıklarından 1860 yılından itibaren medreseliler, mülkiye mektebinden mezun olanlar, Darülfünun, idadi mezunları, subaylar, memurlar ve din görevlileri öğretmen olarak görevlendirilmiştir (Öztürk, 1996).

Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra büyük lider Atatürk'ün önderliğinde eğitim seferberliği ilan edilmiş ve çeşitli mesleklerin temelini oluşturan bilgi alanlarında gerekli nicelik ve nitelikte öğretmen yetiştirme konusu gündeme gelmiş ve önemli atılımlar gerçekleştirilmiştir. Ortaokullara Türkçe öğretmeni yetiştirmek üzere 1926 yılında Konya'da açılan 1927 yılında Ankara'ya nakledilen Eğitim Enstitüsünü ülkemizin çeşitli bölgelerinde açılan Eğitim Enstitüleri, Köy Enstitüleri, İlköğretmen Okulları ve Yüksek Öğretmen Okulları izlemiştir (Duman, 1991).

Cumhuriyet kurulduktan sonra ilkokulların yaygınlaştırılmasıyla ilkokul düzeyinde öğretmen açığı giderek artmış, daha sonraki yıllarda ortaokul ve lise düzeyinde de öğretmen açığı meydana gelmiştir.

1982 yılına kadar ülkemizde öğretmen ihtiyacı Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı öğretmen yetiştiren kurumlarda yetişen öğretmenlerle karşılanmaya çalışılmıştır. Ancak, sık sık değişikliğe uğrayan politikalar, amaçlar ve uygulamalar nedeniyle öğretmen yetiştirmede standartlaşma sağlanamadığından öğretmenler çok değişik kaynaklarda, değişik ölçütlere göre yetiştirilmiştir. Hızla artan nüfus ve okullaşma oranına paralel olarak yeterli nicelikte öğretmen yetiştirilmediğinden öğretmen ihtiyacı ücretli öğretmenlik, yardımcı öğretmenlik, yedek subay öğretmenlik, mektupla öğretim ve kısa süreli kurslar gibi hızlandırılmış öğretmen yetiştirme uygulamalarıyla giderilmeye çalışılmıştır (Akyüz, 1997). Bu uygulamalar hem öğretimin hem de öğretmenin niteliğinin düşmesine neden olduğu gibi, toplumda öğretmenlik mesleğinin statüsünün ve saygınlığının azalmasına da yol açmıştır.

1982 yılında toplanan XI. Milli Eğitim Şurasında öğretmen yetiştirme ve niteliği konusu geniş çapta tartışılmış, sistemin düzenlenmesi ve niteliğin artırılması ile ilgili bir dizi karar alınmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 1982). Öğretmen niteliğinin artırılması, öğretmen yetiştirmede birlik ve bütünlüğün sağlanması, öğretmenin tek bir kaynaktan ve lisans düzeyinde yetiştirilmesi amaçlarıyla, 20 temmuz 1982'de öğretmen yetiştiren dört yıllık yüksek öğretim kurumları eğitim fakültesine, iki yıllık eğitim enstitüleri eğitim yüksek okullarına dönüştürülerek üniversitelere bağlanmıştır.

Bu tarihten itibaren tüm eğitim kamuoyu öğretmen yetiştirmenin bilimsel gelişmeler ve çağdaş oluşumlar ışığında ele alınacağı, eğitim fakültelerinin nitelikli öğretmen yetiştiren kurumlar haline geleceği beklentisi içine girmiştir. Ancak öğretmenlerin üniversitelerde yetiştirilmesi gerçekleştirilmekle birlikte öğretmen adaylarının öğretmenleştirilmesi süreci işletilememiş ve bu konuda çeşitli güçlüklerle karşılaşmıştır (Demirel, 1991). Çünkü öğretmen yetiştiren kurumlardan eğitim fakültelerine devredilen öğretim kadrosu hem öğrenci yetiştirmeye devam etmiş hem de akademik yapılanmaya uygun hale gelmeye çabalamıştır. Ancak, bu öğretim elemanlarından çok azı disiplin alanlarında akademik unvanlara ulaşmışlardır.

Bu arada yeni yapılanmanın getirdiği yükümlülükler nedeniyle, kendi kurumlarında akademik yükselme yapamayan hemen hemen her disiplin alanından öğretim üyesi eğitim fakültelerinde kadro almaya ve kendi disiplin alanlarındaki dersleri olduğu gibi bu kurumlara aktarmaya başlamışlardır. Yıllarca özel öğretim alanlarında uzman yetiştirmek için gerekli atılımlar yapılmadığı için bu yapılanmanın doğal sonucu olarak öğretmenlik mesleğinin ana disiplinlerinden olan matematik öğretimi, fizik öğretimi gibi özel öğretim alanlarındaki öğretim elemanı açığı büyümüştür.

1982 yılında üniversite düzeyinde birlik ve bütünlüğün sağlanması amacıyla lise ve ortaokul programları dikkate alınarak hazırlanan ve uygulanmak üzere fakültelere gönderilen çerçeve programlar uygulayan eğitim fakültelerinin programlarında zaman içinde yeni kadrolaşmanın da etkisiyle bir dizi değişiklikler yapılmıştır. Böylece, öğretmenlik meslek bilgilerini içeren derslerin kapsam ve saatlerinde azalmalar olmuş, öğretim elemanlarının uzmanlaştığı konularda ve öğretmenlik alanı için gerekli olmayan, disiplin alanı için zorunlu olan konularda dersler programlarda yer almıştır. Eğitim fakültelerinin programları gerek içerik gerekse öğretim süreç ve uygulamaları açısından farklı şekillerde düzenlenmiş ve büyük oranda fen edebiyat fakültelerinin programlarına benzer hale gelerek neredeyse aynı yeterlik ve nitelikte mezunlar verilmeye başlanmıştır (Yüksek Öğretim Kurulu [YÖK], 1998).

Sınıf öğretmeni yetiştiren iki yıllık eğitim yüksek okullarının süreleri 1988’de dört yıla çıkarılmış ve Eğitim Fakültesine dönüştürülmüştür. Bu düzenleme planlı yapılmadığından iki yıl sınıf öğretmeni mezun edilememiş ve böylece sınıf öğretmeni açığı meydana gelmiştir. Ayrıca, sınıf öğretmeni yetiştiren programların açılması ve kontenjanlarının artırılması yerine açılmaması gereken, ihtiyaç duyulmayan alanlarda yeni bölümler açılmıştır. Bu durumun kaçınılmaz sonucu olarak sınıf öğretmeni ihtiyacı daha da büyümüştür. 1990’lı yılların ortalarında sınıf öğretmeni ihtiyacı 30 binin üzerine çıkmıştır. Bu açığı kapatmak için Milli Eğitim Bakanlığı branş öğretmeni adaylarından isteyenleri sınıf öğretmeni olarak atamıştır. Ayrıca, herhangi bir fakülteden mezun olanlar da sınıf öğretmeni olarak atandıktan sonra bunların hafta sonu ve yazın üniversitelerde verilen pedagojik formasyon kurslarına katılmaları sağlanmıştır.

1982’den sonra fen bilgisi, sosyal bilgiler, Türkçe öğretmenliği programları da ihtiyaç duyulan oranda açılmadığından bu alanlarda da yıllarca yeterli sayıda öğretmen yetiştirilememiş ve bu açık branş öğretmenleriyle kapatılmaya çalışılmıştır.

Öğretmen yetiştirme görevi üniversitelere devredildiğinde, 17 eğitim yüksek okulu, 17 eğitim fakültesi olmak üzere 34 öğretmen yetiştiren kurum vardı. 1992 yılından itibaren çok sayıda yeni üniversitenin açılmasıyla birlikte eğitim fakültelerinin sayısı da çoğalmıştır. Bu durum, gelişmeye başlayan öğretim kadrolarının dağılmasına neden olmuş, eğitim fakülteleri öğretmen yetiştirmeye ilgili sorunları giderici önlemlerin alınmasına öncülük edememişler ve gelişme sürecine girememişlerdir. 1990’lı yılların sonlarına kadar öğretmen yetiştirme de arz talep dengesi iyi kurulamadığından öğretmen ihtiyacına bağlı olarak sürekli nicelik ön planda tutulmuş nitelik ise ihmal edilmiştir.

Yapılan çeşitli çalışmalarda ve toplantılarda öğretmen eğitimi ile ilgili olarak ortaya konan sorunlar ve öneriler dikkate alınarak ihtiyaç duyulan alanlar ve düzeyler için nitelikli öğretmen yetiştirmek amacıyla 1998-1999 eğitim öğretim yılında uygulanmak üzere Eğitim Fakülteleri yeniden yapılandırılmıştır.

Yeni yapılanma çerçevesinde eğitim fakültelerinin bölümleri ve anabilim dalları Milli Eğitim Sistemindeki okul yapılaşmasına uygun hale getirilmiş, böylece son yıllara kadar eğitim fakültelerinde okul öncesi, ilk ve ortaokullara yönelik öğretmenlerin yetiştirilmesi ile ilgili bölümlerin yeterli düzeyde açılmamasından kaynaklanan boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, ortaöğretim alan öğretmenliği programları 3,5 yıl alan, 1,5 yıl meslek derslerini içeren 5 yıllık tezsiz yüksek lisans şeklinde düzenlenmiştir. Bu bağlamda, fen edebiyat ve ilahiyat fakültelerinden mezun olanlara da üç yarıyılı kapsayan tezsiz yüksek lisans yaparak ortaöğretime öğretmen olma hakkı tanınmıştır (Yüksek Öğretim Kurulu [YÖK], 1998). Ancak, bu programlarda yer alan dersler lisans düzeyinde olduğundan mezun olanlara yüksek lisans diploması verilmesi akademik çevre tarafından sakıncalı bulunmuştur (Kavcar, 2002).

Yeni yapılanmayla birlikte alan öğretimi ile ilgili konularda çok sayıda öğretim elemanının öğretim bilimci olarak yetişmesi sağlanarak eğitim fakültelerinin kadrolarındaki bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

Yeni düzenleme benimsediği felsefesi ve temel ilkeleri ile olumlu bir gelişme olarak nitelendirilmekle birlikte, yıllardır süren eğitim fakültesi-fen edebiyat fakültesi ikilemine yeni bir boyut kazandırmış ve yeni düzenlemenin olumlu ve olumsuz yanlarının tartışılması gündemden düşmemiştir. Tüm bu tartışmalar, öğretmen yetiştirmeye ilgili yapılan düzenlemelerin sistemin tüm boyutları ile ilgili yapılan değerlendirmelere dayandırılarak kapsamlı ve bütünsel olarak ele alınması ve ülkenin gerçekleri göz önünde tutularak gerçekleştirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Yeni yapılandırmayla ortaya çıkan olumsuzlukları revize etmek amacıyla, 2006 yılında ilk ve ortaöğretim programlarındaki meslek bilgisi derslerinde düzenlemeler yapılmış, ortaöğretim öğretmenliği programlarında meslek bilgisi dersleri yarıyıllara dağıtılarak 5 yıllık birleştirilmiş program haline getirilmiş, alan derslerinin fen edebiyat fakültelerinde verilmesi uygulamasından vazgeçilmiştir (Yüksek Öğretim Kurulu [YÖK], 2007).

2006 yılında Yükseköğretim Kurulu (YÖK) eğitim fakültelerinin fiziki ve akademik yapılarına dikkat çekerek eğitimin niteliğini düşüreceği gerekçesiyle yeni fakültelerin açılmamasına karar vermiştir. Ancak bu karara uyulmayarak 2007'den itibaren yeni üniversitelerin kurulmasıyla birlikte eğitim fakültelerinin sayıları artmış ve kontenjanları da arz talep dengesi düşünülmeden her yıl arttırılmıştır. Aynı şekilde, fen edebiyat fakültelerinin sayıları ve kontenjanları da sürekli artmıştır. 2000 yılından 2009 yılına kadar eğitim fakültelerinin sayıları 70'in üzerine çıkmış, kontenjanları %16,5 artmış; fen edebiyat fakültelerinin sayıları 100'ün üzerine çıkmış, kontenjanları da %72 artmıştır (Özoğlu, 2010).

Sayıları ve kontenjanları sürekli artan Eğitim Fakültelerinden her yıl çok sayıda mezun verilmesine ve bazı alanlarda öğretmen ihtiyacı doyum noktasına gelmesine rağmen, mezunları çok fazla ve istihdam alanları da çok dar olan fen edebiyat fakülteleri ve mezunlarının baskısıyla 2009 yılında Fen Edebiyat, Dil Tarih Coğrafya ve İlahiyat fakültelerinde dört yıllık lisans eğitimi sırasında pedagojik formasyon derslerinin verilmesi kararlaştırılmıştır. 2010 yılında bu karardan vazgeçilerek formasyon eğitiminin beşinci yarıyıldan başlayarak dört yarıyıldan verilmesi istenmiştir. Ayrıca, tezsiz yüksek lisans programı kaldırılmış bu programda yer alan meslek bilgisi derslerinin kredileri düşürülerek program yeniden düzenlenmiş ve lisans programlarından mezun olanlara iki yarıyıllık pedagojik formasyon eğitimi şeklinde verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kararla fen edebiyat fakültelerinde okuyan ve bu fakültelerden mezun olanlara öğretmen olma hakkı verilerek istihdamına ihtiyaç duyulmayan alanlarda çok sayıda öğretmen yetiştirilmeye başlanmıştır (Azar, 2011).

Yeniden yapılanmanın gerçekleştirildiği yıllarda atanma sorunu yaşamayan öğretmen adayları son yıllarda atanamama sıkıntısı yaşamaya başlamışlardır. Çünkü ihtiyaçtan fazla öğretmen adayı eğitim fakültelerinden mezun olurken öğretmenlik yapmak için formasyon alma hakkı elde eden mezunlar da atanma beklemeye başlamışlardır.

Sayıları yüzlerce bini bulan atanamayan öğretmen adayı nedeniyle 2012 yılında Fen Edebiyat, Dil Tarih Coğrafya ve İlahiyat fakültelerindeki formasyon eğitimi kaldırılmıştır. Ayrıca, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi'ndeki okul öncesi, İngilizce ve uzaktan eğitim öğretmenlik programlarına öğrenci alınmamasına ve bu bölümlerin kapatılmasına karar verilmiştir. Eğitim fakültelerindeki okul öncesi, özel eğitim ve rehberlik ve psikolojik danışmanlık gibi öğretmenlikler hariç diğer öğretmenliklerin ikinci öğretimleri de kapatılmıştır.

Birçok öğretmenlik alanın da, özellikle de ilköğretim düzeyinde öğretmen ihtiyacının çok fazla olması ve bu alanlara hemen atanabilme düşüncesiyle 2000 yılından itibaren öğretmenlik kamuoyunda gözde meslekler arasına girmiştir. Bu durum eğitim fakültelerine talebi arttırarak giriş puanlarının yükselmesine ve böylece başarılı öğrencilerin eğitim fakültelerine kaydolmasına neden olmuştur.

Fen edebiyat fakülteleri ise daha düşük puanlı öğrenciler tarafından tercih edilmiştir. Ayrıca, çok sayıda fakültenin açılması ve kontenjanların da çok fazla arttırılmasıyla bu fakülteler 20 yılda verecekleri mezunları 4-5 yılda vermeye başlamışlar (Güçlü, 2014), böylece istihdam edilmeyi bekleyen çok sayıda mezun olmuştur. Mezunların istihdam alanlarının sınırlı olması nedeniyle özellikle son yıllarda bu fakülteleri tercih edenlerin sayılarında düşüş yaşanmış hatta bazı alanlar kapanma durumuyla yüz yüze gelmiştir. Asli görevleri temel bilimlerde araştırma ve uzman yetiştirme olan fen edebiyat fakülteleri arz-talep dengesi düşünülerek kontenjanlarını azaltmak ve ikinci öğretime öğrenci alınmamasını sağlamak ve kendi akademik alanlarını anlamlı ve işlevsel kılacak dönüşümleri gerçekleştirmek için gerekli önlemleri almak yerine, daha yüksek puanlı öğrenciler tarafından tercih edilmek için alternatifler aramaya başlamışlardır. Bu bağlamda, fen edebiyat fakülteleri yöneticileri ve öğretim elemanları tarafından çeşitli toplantılarda konu gündeme getirilmiş; öğretmenlik hakkı verilirse fakültelerin yüksek puan alan öğrenciler tarafından tercih edileceği, öğrenci profilinin değişeceği ve böylece daha nitelikli uzmanlar yetiştirileceği; alan derslerinin çoğunlukla fen-edebiyatta yetişmiş elemanlar tarafından verildiği eğitim fakültelerinde nitelikli öğretmen yetiştiremediği; eğitim fakültelerindeki ortaöğretim alan öğretmenliği programlarının kapatılarak alan öğretmenlerinin fen edebiyat fakülteleri tarafından, ilkökul öğretmenlerinin eğitim fakülteleri tarafından yetiştirilmesi gerektiği savunulmuştur. Böylece bilim insanı yetiştirme görev ve iddiasında olan fen edebiyat fakülteleri asli hedeflerinden sapmışlardır. Ayrıca çeşitli fakültelerin mezunları da öğretmenliğin kendilerine verilmesi gereken bir hak olduğunu belirterek baskı yapmaya çalışmışlardır.

Çeşitli fakültelerin mezunlarına öğretmenlik hakkı tanımak bu mezunların öğretmenliğe atanmalarını garanti etmediği gibi, yüksek puan almış öğrencilerin bu fakülteleri tercih etmelerini de sağlamamaktadır. Çünkü 1998'ten itibaren tezsiz yüksek lisans programlarıyla mezunlara, 2009 ve 2010 yıllarında pedagojik formasyon programlarıyla öğrenim gören öğrencilere bu hak tanınmış ancak özellikle fen edebiyat fakültelerini tercih edenlerin sayılarında ve puanlarında artış olmamıştır.

Bu gerçekler ortadayken yapılan baskılar neticesinde 2013-2014 eğitim öğretim yılında eğitim fakültelerinin ortaöğretime öğretmen yetiştiren programlarına öğrenci alınmamasına karar verilmiş ve bu programlara öğrenci alınmamıştır. Ayrıca öğretmenliğe kaynaklık eden lisans programlarından mezun olan ALES puanı ve not ortalaması 2,5 un üzerinde olanların pedagojik formasyon eğitimi alabilecekleri kamuoyuna duyurulmuş ve bu çerçevede 60 bin mezunun eğitim bilimleri bölümü olan eğitim ve eğitim bilimleri fakültelerinde eğitimi planlanmıştır.

Yükseköğretim Kurulu 21.01.2014 tarihli yazısı ile bu eğitimin yoğunlaştırılmış olarak 2014 ağustos atamalarına kadar gerçekleştirilmesi istenmiş, 30 bin mezunun eğitimine üniversitelerde başlanmıştır. Böylece geçmişte başvuru ve etkilerini 10-15 yıl sonra gördüğümüz hızlandırılmış eğitime ülkemizde bir kez daha yer verilmiştir.

Eğitim fakülteleri orta öğretim alan öğretmenliklerinde toplam 4000 civarında olan kontenjana karşılık her yıl binlerce kontenjanı olan diğer fakültelerden mezun olanların sadece sosyal talebe cevap vermek için öğretmenlik formasyonu ile yetiştirilmeye çalışılması geçmişte olduğu gibi günümüzde de niteliğin göz ardı edildiğini göstermektedir.

Yükseköğretim Kurulu 26.03.2014 tarihinde öğretmen yetiştirmede rekabet ve niteliğin artırılması amacıyla;

- Eğitim fakülteleri ortaöğretim alan öğretmenliği programlarına 2014-2015 öğretim yılında öğrenci alınmasına ve öğrenim süresinin 4 yıl olmasına,
- 2015-2016 öğretim yılında alan öğretmenliği tezsiz yüksek lisans programlarına öğrenci alınmasına,
- Hayat boyu öğrenme kapsamında kişisel gelişim olarak değerlendirilen pedagojik formasyon eğitiminin öğretmenliğe kaynaklık eden yüksek öğretim programlarına devam eden öğrencilerden talep edenlere lisans eğitimi sırasında sunulmasına,
- Lisans mezunları için 2014-2015 öğretim yılı yaz döneminden itibaren iki dönem pedagojik formasyon programlarının düzenlenmesine,
- Programların yürütülmesinde gündüz, akşam, hafta sonu, yaz okulu, uzaktan ve açık öğretim gibi alternatiflerden yararlanılabileceğine karar verildiğini kamuoyuna sunulmuştur.

Bu kararla birlikte, sadece fen edebiyat fakültelerinde değil, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu'na belirlenen öğretmenliğe kaynaklık eden tüm fakülteler ve bölümlerde öğrenim gören öğrencilere ve buralardan mezun olanlara pedagojik formasyon eğitimi alarak öğretmen olarak atanma hakkı tanınmıştır. Diğer fakültelerin istihdam ve geleceğinin öğretmen yetiştirme ile ilişkilendirilmesi öğretmen yetiştirme sistemini istikrarsızlığa sürüklediği gibi haksız rekabeti de beraberinde getirmektedir. Çünkü eğitim fakültelerinden mezun olanlar sadece öğretmen olarak atanmaktadırlar. Oysa diğer fakültelerden mezun olanlar başka alanlarda da istihdam edilmektedirler. Ayrıca, bu fakültelerin programlarında bir takım düzenlemeler yapılarak çağın gerektirdiği alanlarda yetiştirilmeleri sağlanarak çeşitli istihdam olanakları da sağlanabilir. Böylece daha başarılı öğrencilerin bu fakülteleri tercih etmeleri mümkün olabilir.

Pedagojik formasyon programları ile ilgili yapılan araştırmalarda, bu programların yararlı yönlerinin olduğu ancak işlevsiz ve yararsız yönlerinin de azımsanmayacak kadar çok olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlik mesleğine kaynak teşkil eden eğitim fakülteleri ile diğer fakülte mezunlarının 2013 Kamu Personeli Seçme Sınavındaki başarı durumlarını karşılaştırmak amacıyla yapılan bir araştırmada, dokuz branşta eğitim fakültesi mezunu adayların diğer fakültelerden aynı branşta mezun olan adaylara göre daha başarılı ve yeterli oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Safran ve diğ., 2014). Yapılan bilimsel araştırma bulguları dikkate alınmadan, kamu ve özel sektörde istihdam alanı dar olan diğer yüksek öğretim kurumlarından mezun olanlara istihdam alanı yaratmak için zorlama uygulamalara gidilmesi birçok sorunu da beraberinden getirecektir.

Binlerce kişiye uygulanacak olan pedagojik formasyon eğitimi, bu eğitimi verecek yeterli ve nitelikli öğretim üyesini, eğitim – öğretim sürecinin gerçekleştirileceği öğretim ortamlarını, öğretmenlik uygulamasının yapılacağı okulları gerektirecektir. Mevcut eğitim fakültelerinin şartları, imkanları ve öğretim üyelerinin sayıları bellidir. O halde, binlerce kişiye nitelikli pedagojik formasyon

eğitimi nasıl sağlanacaktır? Bunların okullarda uygulama yapmaları nasıl sağlanacaktır? Öğretim üyeleri bu kadar ders yükünün altından nasıl kalkacaklardır? Öğretmenlik mesleğinin saygınlığı ve niteliği nasıl arttırılacaktır? Öğretmen yeterliliklerinin açık öğretim ve uzaktan eğitimle kazandırılması mümkün müdür?

Günümüzde hemen hemen birçok alanda doyum noktasına ulaşmış öğretmen ihtiyacına karşın pedagojik formasyon programlarının uygulanmasıyla istihdam edilmeyi bekleyen çok sayıdaki öğretmen adayına yüzlercesi eklenecek ve bu durum sosyal bir probleme dönüşen işsiz öğretmen sayısının artmasına neden olacaktır. Ayrıca bu gençlerin emekleri, zamanları ve ümitleri de israf edilecektir.

Çeşitli yüksek öğretim kurumlarında lisans programlarıyla birlikte uygulanacak formasyon programları ise bu kurumların adete birer eğitim fakültesine dönüşerek kuruluş amaçlarından uzaklaşmalarına neden olabilecektir. Öğrenciler de kendi alanlarında uzmanlaşma yerine öğretmen olma beklentisine girecektir.

Öğretmen yetiştirme programlarının hangi öğretim kademesi için öğretmen yetiştiriliyorsa o öğretim kurumunun özellikleri, programları, çağın, bilgi alanlarının ve mesleğin gerekleri dikkate alınarak tasarlanması gerekmektedir. Çeşitli alan fakültelerindeki dersler ve öğretim süreci öğrencilerin belirli uzmanlık alanlarında yetiştirilmesi hedeflenerek planlandığından ortaöğretim programları dikkate alınarak belirlenmemiştir. Dolayısıyla alan fakültelerinde pedagojik formasyon alarak yetişen öğretmen adaylarının sisteme adapte olmaları zorlaşabilecektir.

Pedagojik formasyon programında yer alan derslerin eğitim bilimleri ve özel öğretim uzmanlık alanlarında yetişmiş öğretim elemanları tarafından verilmesi gerekmektedir. Eğitim fakültelerinde bu uzmanlık alanlarında yetişmiş öğretim üyesi çok fazla değildir. Bu durum "üniversitede ders veren herkes eğitimcidir" mantığıyla söz konusu derslerin alan dışı öğretim elemanları tarafından verilmesine neden olabilecektir. Dolayısıyla hem eğitim bilimleri alanının akademik yapısı göz ardı edilecek hem de böyle bir süreçten geçmiş öğrenciler öğretmenin eğitiminin gereklerinden olan öğretmenlik meslek bilgisi yönünden donanımlı olamayacaktır.

Geçmişten günümüze öğretmen yetiştirme ve istihdamında arz-talep dengesi sağlanamamış, izlenen politikalar nedeniyle öğretmenlik "herkesin yapabileceği bir iş" olarak görülmüş ve istihdam alanı olarak düşünülmüştür (Üstüner, 2004). Ayrıca, eğitim tarihimizde hiçbir zaman ihtiyaç planlaması yapılmadığından (Akyüz, 2006) ve kimlerin hangi şartlarda öğretmen olabileceği ile ilgili standartlar oluşturulmadığından (Özoğlu, 2010) çok değişik kaynaktan yetişmiş kişiler öğretmen olarak atanmış ve nitelik ihmal edilmiştir.

Eğitim sisteminin etkili ve verimli olması, gelecek kuşakların dengeli ve sağlıklı bir şekilde hedefler doğrultusunda yetiştirilmesi arzu ediliyorsa öğretmenlik herkesin yapabileceği bir meslek olarak düşünülmemelidir. Her mesleğin belli özellikleri, değerleri ve ölçütleri vardır. Her mesleğin gerektirdiği yeterlilikler ve eğitim biçimi diğerlerinden farklıdır. Öğretmenlik mesleğinin de kendi özgü özellikleri, değerleri, yeterlilikleri ve eğitim biçimi vardır. Öğretmen yetiştirmede bu özellikler ve değerlerin dikkate alınması gerekmektedir.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 43. maddesinde öğretmenlik mesleği "Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir" denilmektedir. Öğretmenlik mesleği, eğitimle ilgili sosyal, kültürel, ekonomik, bilimsel, teknolojik, boyutlara sahip, alanda özel uzmanlık bilgisi ve becerisini temele alan akademik çalışma ve mesleki formasyon gerektiren profesyonel bir alandır (Erden, 1998). Öğretmenlik özel bir eğitimi gerektirdiğinden öteki meslekler gibi öğretmenlik mesleğinin de ayrı okullarının olması tartışılmaz ve bu okullar eğitim fakülteleridir. Nasıl mühendisler mühendislik fakültesinde, doktorlar tıp fakültesinde yetiştiriliyorsa, öğretmenlerde sistem bütünlüğü içinde eğitim fakültelerinde yetiştirilmelidir.

Ülkemizde diğer meslek alanlarına yönelik eleman yetiştirmede çağın gereklerine yönelik gelişmeler dışında ciddi değişimler söz konusu olmamakla birlikte öğretmen yetiştirme sistemi sık sık değiştirilmekte ve bu durum tüm eğitim sistemini etkilemektedir. Eğitim sisteminde nitelikli bireyler yetiştirmenin temel belirleyicisi öğretmenlik mesleğinin özelliklerine sahip nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesidir. Çünkü öğretmenler toplumsal rolleriyle bir toplumun tüm bireylerinde tutum, duygu, düşünce ve davranışlarıyla iz bırakacak etkiye sahiptirler. Bir başka deyişle, bugünün toplumu dünkü öğretmenin iz düşümüdür. Bir neslin tutum, duygu, düşünce ve değer yapısı ile bir önceki nesil öğretmenin tutum, duygu, düşünce ve değer dünyası arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Bu nedenle bir toplumun gelecekte nasıl olacağına ilişkin projeksiyonlarda toplumun "Bugünkü öğretmenlerinin nasıl oldukları? sorusu sorulmaktadır (Özpolat, 2005).

Nitelikli öğretmenlere sahip olmak temel sorun olarak görülmedikçe, eğitimin toplumsal gelişmeye katkısının olacağını düşünmek hayaldir (Akyüz, 2000). Bu nedenle ülkemizde "yap-boz" dayatma politikalarıyla niteliği ve toplumsal statüsü sürekli düşürülen öğretmenlik mesleğinin niteliğinin arttırılması ve sürekli değişen ve gelişen toplumda beklentilere uygun donanım ve yeterlikte öğretmen yetiştirilmesi için, eğitim sisteminin bütünlüğü içinde sürekli ve kapsamlı araştırma inceleme ve değerlendirme çalışmalarına dayanan eğitim politikasıyla öğretmen yetiştirme sistemi analiz edilmeli ve geliştirilmelidir. Ülkemizde öğretmen atamalarında Milli Eğitim Bakanlığı sadece Kamu Personeli Seçme Sınavı puanını esas almakta fakülte mezuniyet not ortalamasını dikkate almamaktadır. Bu durum Kamu Personeli Seçme Sınavı sınavında rekabeti artırırken hizmet öncesi eğitimi anlamsız hale getirerek öğrencilerin herhangi bir dersten sadece geçecek kadar not alma duygusunu taşımalarına neden olmaktadır. Bireylerin önceki başarıları sonraki başarılarını yordama özelliğine sahip olduğundan, öğretmen atamalarında mezuniyet not ortalamaları da dikkate alınmalıdır. Bu çerçevede şu sorulara cevap aranmalıdır.

- Değişen ve gelişen toplumda nasıl bir öğretmene ihtiyaç vardır?
- Değişen ve gelişen toplumda öğretmenin rolü ve misyonu ne olmalıdır?
- Bu role ve misyona sahip öğretmen hangi kuruma hangi kriterlerle kabul edilmeli ve nasıl yetiştirilmelidir?
- Öğretmen yetiştirmede arz-talep dengesi nasıl sağlanmalıdır?
- Öğretmenlik mesleğinin toplumdaki yeri ve statüsü nedir ve ne olmalıdır?
- Öğretmenlik mesleğinin toplumdaki yeri ve statüsünü sağlamak için neler yapılmalıdır?
- Öğretmen atamalarında kriterler neler olmalıdır?

Kaynakça

- Akyüz, Y. (1997). *Türk eğitim tarihi. (Başlangıçtan 1997'ye)*. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.
- Akyüz, Y. (2006). Türk eğitiminin temel sorunu: öğretmen yetiştirme, atama, sağlama ilke ve uygulamaları (1453-2004). Bulunduğu eser: Hesapcıoğlu, M. ve Durmuş, A. (Eds). *Türkiye'de eğitim bilimleri: Bir bilanço denemesi* (ss: 429-443). Ankara: Nobel.
- Akyüz, Y. (2000). *Başlangıçtan 2001'e Türk eğitim tarihi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Azar, A. (2011). Türkiye'deki öğretmen eğitimi üzerine bir söylem: Nitelikli mi, nicelik mi? *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi*, 1, (1), 36-38.
- Çağlar, A.(1991). Atatürk eğitim fakültesinde yapılan öğretmenlik uygulaması üzerine bir araştırma. *Marmara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3, 53-72.
- Demirel, Ö. (1991). Türkiye'de yabancı dil öğretmeni yetiştirmede karşılaşılan güçlükler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6, 25-39.
- Duman, T. (1991). *Türkiye'de orta öğretime öğretmen yetiştirme*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2322 Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Erden, M. (1998). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. İstanbul : Alkan Yayınları .
- Güçlü, A. (2014, 16 Şubat). *Türk eğitim sisteminin en büyük sorunu nedir?* Milliyet.
- Karagözoğlu, G. (1987). Yüksek öğretime geçişte öğretmenlik mesleğine yönelme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı: 2, 34-46.
- Kavcar, C. (2002). Cumhuriyet döneminde dal öğretmeni yetiştirme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35 (1-2), 1-14.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1982). *Öğretmen sorunları ve eğitimleri araştırması*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1982). *XI. Milli eğitim şurası: Öneriler, konuşmalar, kararlar*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Özoğlu, M. (2010). Türkiye'de öğretmen yetiştirme sisteminin sorunları. *Seta Analiz*, 17, 1-37.
- Özpolat, A. (2005). Öğretmenlik mesleğindeki değişmelerin tarihsel ve toplumsal bağlamı. *Milli Eğitim Dergisi*, 166,30-34.
- Öztürk, C. (1996). *Atatürk devri öğretmen yetiştirme politikası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu .
- Safran, M., Kan, A., Üstündağ, M.T., Birbudak, T., ve Yıldırım, O. (2014). 2013 KPSS sonuçlarının öğretmen adaylarının mezun oldukları alanlara göre incelenmesi. *TED Eğitim ve Bilim Dergisi*, 39 (171), 13-25.
- Yükseköğretim Kurulu. (1998). *Eğitim fakülteleri öğretmen yetiştirme programlarının yeniden düzenlenmesi*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu.
- Yükseköğretim Kurulu. (2007). *Öğretmen yetiştirme ve eğitim fakülteleri (1982-2007)*. Ankara: Yükseköğretim Kurulu.

Extended Abstract

Constantly Modified Teacher Training System

Although our country has rich experiences about training teachers, it is impossible to say that the teachers needed so far have not been trained and employed in a planned way in terms of quantity and quality.

In the pre-republic period, the first Teacher Training School for boys (Darülmuaallimin-i Rüşdi) was founded to train teachers in 1848 in Istanbul, and this was followed by the Teacher Training School for girls founded in the year of 1870. In subsequent years, similar schools were established in different

regions. However, these schools were not able to satisfy the increasing need for teachers, so the people graduated from other educational institutions were employed as teachers from the beginning of 1860.

After the proclamation of the republic, an educational campaign was declared under the leadership of the great leader Atatürk, and significant leaps were performed to train teachers in necessary quality and quantity. But, because of not being able to train teachers in sufficient quantity in parallel with rapidly increasing population and schooling rate, the need for teachers was tried to be provided with the applications like substitute teachers, assistant teachers, correspondence courses and training teacher by short-term courses (Akyüz, 1997).

Until 1982, teacher training institutions were dependent to Ministry of National Education. With the intention of raising the quality of teachers, 4-year higher education institutions were transformed into the faculty of education, and 2-year classroom teacher training schools were transformed 2-year highereducational schools and they were joined to universities on 20th July 1982. The duration of 2-year classroom teacher training schools was increased to four years in 1988. Because the regulation was not applied in a planned way, any classroom teacher was not graduated for 2 years, thus deficiency of the classroom teacher emerged. In the middle of 1990s, the branch teacher candidates undergraduates from any kind of faculties were employed as classroom teachers to meet the deficit.

With the purpose of training qualified teachers for needed fields and grades, Faculties of Education were reconstructed so as to be applied in 1998-1999 academic year. Within the frame of reconstruction, the branches and departments of education faculties were made suitable for the school structuring in system of National Education. Besides this, secondary education branch teaching programs were arranged as 5-year non-thesis master's degree including three and a half year field and one and a half year professional lessons. In this context, the opportunity to be a teacher at secondary education institutions was given to the graduates of faculties of arts and sciences and faculty of theology by attending the 3-semester non-thesis master's degree program (Yüksek Öğretim Kurulu [YÖK], 1998).

From the year 1992, despite graduating a number of students every year from the Faculties of Education whose number and quota were increasing constantly, and reaching the saturation point for some branches, it was decided that pedagogical formation lessons would be given during 4-year undergraduate program to the students of Faculties of Arts and Sciences, Language History and Geography, and Theology. In the year of 2010, this decision was abandoned and giving formation education beginning in the 5th semester of the undergraduate program was decided. Furthermore, non-thesis master's degree program was cancelled and giving the pedagogical formation lessons for 2 semesters to the graduates of undergraduate programs was decided.

During the years of reconstruction, teacher candidates who were not having employment problems in the last years began having appointment issues. Because, more teacher candidates graduated from faculties of education than needed and also the graduates acquiring formation education rights waited for employment. Due to the hundreds of thousands unemployed teacher candidates, the pedagogical formation program was cancelled in 2012. Furthermore, it is decided that students would not be accepted to some programs of the Faculties of Education.

In the academic year 2013-2014, it was decided not to accept students to teacher training programs for secondary schools. Also, pedagogical formation education program was planned for the graduates of the undergraduate programs which were sources of teachership, and their training was started.

With the purpose of increasing the quality and rivalry in training teachers, Higher Education Council released to the public these:

- Accepting students to the teacher training for secondary school programs at Faculties of Education and the duration of education would be 4 years,

- Accepting students to the teacher training for secondary school non-thesis master's programs in 2015-2016 academic year,
- Providing pedagogical formation education to the demanding undergraduate students of the other faculties continuing their undergraduate education,
- Organizing pedagogical formation programs for bachelors for 2 semesters from 2014-2015 summer term,
- Taking the advantages of choices like daytime, evening, weekends, summer school, distance learning and open university as the program is being carried out.

With this decision, the right for employing as a teacher was given all of the students studying and graduating from all the faculties being a resource for teachership determined by Ministry of National Education.

From past to present, the balance of supply and demand in teacher training and employing has not been ensured. Because of policies pursued, being a teacher is thought as a job and employment area that "anyone can do" (Üstüner, 2004). Also, because of the fact that requirement planning has never been done in our educational history (Akyüz, 2006), people from different sources have been employed as teachers and quality has been ignored.

Unless having qualified teachers is not seen as a main problem, thinking that education will help the social development is a dream (Akyüz, 2006). To increase the quality of the profession of teaching of which social status and quality are constantly being decreased by insisting policies in our country, the teacher training system should be analyzed and improved with the help of education system basing on constant and extensive research analysis and evaluation studies in coherence of education system. Within this framework, these questions should be answered:

- What kind of a teacher is needed in the changing and developing society?
- What should the role and mission of the teacher be in the changing and developing society?
- With which criteria should the teachers having this role and mission be accepted to the institutions and how should they be trained?
- How should the balance of supply and demand be ensured?
- What is and what should be the place and status of profession of teaching in society?
- What should be done to ensure the place and status of teachers in society?
- What should the criteria be while teachers are appointed?

